

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, insertis suo loco
Propositionibus à S. Sede Apostolica novissimè damnatis concinnata. Et
Per Casus Practicos exposita

Complectens LXXV. Casus Materiam de Conscientia, Legibus, Peccatis,
Fide, Spe, Charitate, Jure, Justitia, Restitutione, Contractibus, Judiciis &
Religione &c.

Jansen, Leonhard

Coloniæ Agrippinæ, 1744

Ex Tractatu De Conscientia, Seu Regula interna actuum humanorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39867

EX
TRACTATU
DE CONSCIENTIA,

SEU
Regula interna actuum huma-
norum.

CASUS I.

De Conscientia in genere & in specie, de vin-
& invincibiliter erronea.

A Bellius pastor, studiorum incurius, 10. putat
quaslibet distractiones sub officio Missæ esse
mortale, nihilominus sæpe distrahitur, *ibid.*
11. Varias cogitationes admittit, nesciens, an sint
graviter, an venialiter male, iisque ex post omnino
assuefactus sine remorsu conscientia inheret. 12. Je-
junium sæpe promulgat, dum non est præceptum, dum
autem est, sæpe obliviscitur. 13. Laborantes igno-
rantiâ fidei, præceptorum Dei & Ecclesiæ, item pu-
tantes se non esse obligatos ad dimittendas occasiones
proximas, ad ignoscendum inimico, ad explicanda
peccata merè interna non admonet, eò quòd credat
eos monitioni non esse parituros. Pro resolutione
examinabitur 1. Quid sit conscientia speculati-

A

va

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. I.

va & practica. 2. Vera & falsa. 3. Vincibilis & invincibilis, ethicè & physicè recta. 4. An necessariè sit certa. 5. An obliget erronea. 6. An actus ex ea secutus sit moraliter bonus. 7. An detur ignorantia invincibilis in materia juris naturalis. 8. Quid de conscientia vincibiliter erronea.

1. QUÆRES I. Quid & quotuplex sit conscientia?

R. I. Conscientia est dictamen practicum intellectûs, dictans, quid hîc & nunc licitè & honestè fieri possit, debeat aut non debeat: est communis. *Dicitur 1.* Dictamen intellectûs, & non voluntatis, ut vult *Durand.* quia conscientia est quasi scientia, vel iudicium de honestate, vel inhonestate actûs, scire autem & iudicare indubiè ad intellectum pertinet. *Dicitur 2.* Dictamen practicum, hoc est, immediatè dirigens operationem hîc & nunc ponendam; nam conscientia *consequens*, quæ scilicet consequitur operationem, eamque approbat vel reprobat, non est propriè conscientia, sicut nec conscientia *speculativa*, quæ immediatè non versatur circa actionem hîc & nunc ponendam, sed solùm in genere dicit, quid sit, vel non sit licitum, præceptum, vel non præceptum: v. g. omni die festo est obligatio audiendi Missam; conscientia autem propriè talis, seu dictamen *practicè practicum* dicit: tibi non impedito hoc die audiendum est Sacrum.

2. R. II. Variè dividitur conscientia etsi minùs propriè: nam 1. alia est *antecedens*; alia *consequens*; alia *practica*; alia *speculativa*, de quibus jam dictum est.

2. Considerata in ordine ad objectum, alia vocatur *directa*, quæ de objectis secundùm se considera-

fidera-

fideratis aliquid enuntiat; ut si dicam, parentes sunt honorandi; hodie est audiendum sacrum, &c. alia *reflexa*, quæ enuntiat aliquid de objectis certo modo cognitis; ut cum dico: quod prudenter judico esse amandum, hoc honestè amo; quod prudenter judico esse licitum, hoc mihi est licitum.

3. Conscientia in ordine ad subjectum, in quo est, alia dicitur *tenera*, quæ sollicitè curat vitare omnia peccata tam levia, quàm gravia: alia *laxa*, quæ solùm curat vitare gravia. Alia *pharisaica*, quæ magna parvi, & parva magni æstimat, secundùm illud Matt. 23. *Excolantes culicem, camelum autem glutientes*. Alia *cauteriata*, per quam operans ob depravatum animum est veluti insensibilis ad instinctus vel motus honestos, de qua Apostolus 1. Tim. 4. *Et cauteriatam habentium suam conscientiam*.

4. Ex modo, quo dictat aliquid esse bonum vel malum, alia est *obligans*, alia *permittens*, alia *consulens*. Obligans subdividitur in *precipientem* & *prohibentem*.

5. In ordine ad objectum motivum, alia dicitur *certa*, alia *probabilis*, alia *dubia*, alia *perplexa*, alia *scrupulosa*, de quibus in seqq.

6. In ordine ad objectum materiale, alia est *vera* seu *recta*, quæ dictat esse licitum vel illicitum, quod revera tale est. *Alia falsa* seu *erronea*, quæ illicitum dicit esse licitum, vel econtrà: potest autem contingere, quòd conscientia speculativa sit certa, practica verò falsa, vel dubia, ut si intellectus dicat: Christiani in die Paschatis tenentur audire Sacrum, & inde inferat, ergo etiam ego infirmus. Vel econtrà conscientia speculativa sit falsa, & practica certa, ut si ex hoc,

quod erroneè judicem nullum in vigilia S. Matthæi obligari ad jejunium, inferam, etiam me infirmum non obligari.

3. Conscientia *erronea* iterùm est duplex, alia vocatur *vincibilis*, quæ scilicet adhibitâ morali diligentia (id est tali, quam homines prudentes in re alicujus momenti adhibere solent) vinci & deponi potest; alia *invincibilis*, quæ sic deponi non potest: item conscientia *recta* alia est solùm *recta physicè*, & idem est, quod vera seu conformis objecto; vel etiam est *recta ethicè*, seu conformis appetitui recto, hoc est, parato implere omnem Dei legem, quamvis à parte rei sit falsa, v.g. si aliquis de hostia à Sacerdote post consecrationem elevata temerè dicat: hæc hostia non est consecrata, ideòque nec adoranda, hæc conscientia, ex supposito, quòd Sacerdos non sit validè ordinatus, est vera seu physicè recta, non tamen est recta ethicè seu conformis appetitui recto, utpote temeraria; econtrà si de eadem hostia dicas: hæc hostia est consecrata, ideòque adoranda, habebis conscientiam ethicè, non physicè rectam.

4. QUÆR. II. An & qualiter conscientia debeat esse certa?

R. Conscientia practicè practica, seu dictamen ultimum debet esse ad minus moraliter certum, vel saltem excludere omnem prudentem formidinem de opposito. Est communis cum *D. Th. quodl. 8. a. 13. O.* ubi dicit ad conscientiam requiri, ut *in nullam dubitationem adducatur*, & Ratio est, quia, si ultimum dictamen non excludat omnem prudentem formidinem, posset quis meritò dubitare de honestate actûs, ideòque voluntas ageret cum dubio practico, seu con-

con-

De Conscientia in genere.

consentiret in actum, quem cognoscit forsan esse inhonestum, & consequenter exponeret se periculo formaliter peccandi, & virtualiter contemneret legem; idem dicendum, si dictamen ultimum tantum niteretur motivo probabili cognito ut tali: motivum enim probabile est fallibile, hoc ipso autem, quod quis cognoscat motivum suum esse fallibile, cognoscit actum, quem hic & nunc ponit, forte esse inhonestum; ideoque ageret cum dubio practico. Econtrà si conscientia in se quidem sit tantum probabilis, bonam autem fide credatur esse certa, sufficiet ad regulandum actum honestum, quia excluditur omnis dubitatio & formido de inhonestate actus; si enim actus invincibiliter erroneus habitus pro vero sufficiat ad actum honestum, vel saltem ad excludendum peccatum, cur non sufficiat conscientia merè probabilis, quæ bonam fide habetur pro certa?

Dixi: *Omnem prudentem formidinem.* Nam imprudens formido consistere potest cum certitudine morali saltem imperfecta, quæ sufficit ad honestatem actus, ut patet in scrupulosis, & in iis, qui imprudenter dubitant de valore ordinis, qui, non obstante tali dubio, sunt satis certi de honestate sui actus, & de licito usu ordinis suscepti. Ratio à priori est, quia in moralibus non semper omnimoda & perfecta certitudo haberi potest; & foret onus intolerabile, imò vix possibile excludere semper omne dubium etiam imprudens de licentia actionis, ideoque satis est, si tale dubium contemnatur.

QUÆR. III. Qualiter obliget conscientia? §.

R. Conscientia non tantum recta, sed & invincibiliter erronea præcipiens vel prohibens

obligat ad suū sequelam , ita ut agens contra conscientiam contrahat eam malitiæ speciem, quam conscientia dictabat esse vitandam, ut si iudices , te obligari ad mentiendum v. g. ex charitate proximi , non mentiendo peccas contra charitatem: si falsò iudices, hanc pecuniam esse alienam, & ideo restituendam, peccas contra iustitiam, si non restituas; & sic de aliis. Est communis cum *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. Bonav. in 2. dist. 39. a. 1. q. 4.* quia, *quod non est ex fide, (seu secundum conscientiam) peccatum est. Rom. 14.* Ideòque *c. litteras* de restitutione dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam, edificat ad gehennam.* & Ratio est, 1. quia habens talem conscientiam invincibiliter iudicat existere legem Dei præcipientem v. g. mendacium, ergo, si agat contra hoc dictamen suum, contemnit auctoritatem Dei legislatoris, æquè ac si lex ipsa existeret; & econtrà si agat juxta hoc dictamen, reveretur auctoritatem Dei. 2. Lex Dei non applicatur nobis per se ipsam immediatè, sed per dictamen conscientia, ergo quale est invincibile dictamen conscientia, talis respectu nostri est lex Dei, ideòque conscientia dicitur intrinseca & immediata regula actuum humanorum, adeò quidem, ut actus conformis conscientia etiam invincibiliter erronea non tantum careat omni culpa, sed etiam sit positivè honestus, & moraliter bonus eà bonitate, sub qua obligabat conscientia, ideòque inposito casu mendacium erit actus imperatus à charitate, ut habet communissima apud *Teril. in reg. honest. moral. q. 2. Sporer hic n. 18.* Ratio est, quòd actus humanus sumat bonitatem & malitiam ab objecto, non secundum se, seu prout est

est

est à parte rei , sed ut cognito & proposito per intellectum , ergo si mendacium invincibiliter proponatur ut bonum & obligatorium ex charitate , voluntas illud amplectens exercebit actum charitatis , & per consequens non solum durante conscientia erronea , sed & cognito errore licitum erit delectari de ejusmodi actu, non secundum se , prout est intrinsecè malus, sed in quantum bene & honestè factus est ex errore invincibili.

Dices 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione recta , sed judicium erroneum non est ratio recta , ergo. 6.

2. Actus intrinsecè malus ex nulla circumstantia potest fieri bonus , atqui mendacium est intrinsecè malum , ergo nec ex circumstantia erroris invincibilis potest fieri bonum aut licitum.

3. Neque actus voluntatis imperans mendacium potest esse bonus , quia actus voluntatis specificantur ab objecto , atqui objectum seu mendacium manet intrinsecè malum , ergo.

4. Si mendacium hoc casu est moraliter bonum , ergo est à Deo ut Authore , sed absurdum est Deum esse Authorem mendacii. *Nec dicas* ejusmodi mendacium esse à Deo permitte, non approbante ; *nam* quod Deus præcipit , hoc non purè permittit , sed approbat, seu intendit , ut fiat, atqui tali casu mendacium à Deo præcipitur , quia si omittatur , peccatur contra legem charitatis, quæ est lex Dei, ergo.

5. Etiam si judicem invincibiliter aliquod objectum esse revelatum , si tamen à parte rei revelatum non sit , non habeo actum fidei divinae , ergo à pari , quamvis invincibiliter judi-

cem mendacium esse licitum, quia tamen mendacium revera manet intrinsecè malum, voluntas mentiendi non erit bona, sed mala.

6. Saltem actus imperans est ex objecto malus; pro objecto enim imperato habet mendacium, quod manet intrinsecè malum, ergo actus imperans est simpliciter malus: bonum enim est ex integra causa, malum ex quolibet defectu.

7. Sequitur, quòd ille bene agat & mereatur, qui invincibiliter credit tres personas in divinis esse tres Deos, eosque amat.

R. ad 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione semper recta physicè seu conformi objecto, N. recta ethicè seu moraliter, C.

Ad 2. Actus intrinsecè malus non potest ex circumstantia erroris fieri intrinsecè bonus, C. non potest fieri bonus extrinsecè & denominativè, N. mendacium manet intrinsecè & materialiter malum, denominatur tamen bonum ab actu imperante, qui non tendit in malitiam mendacii, quam non cognoscit, sed in bonum charitatis, à quo movetur.

Ad 3. Actus voluntatis non specificantur ab objecto secundum se, sed ut repræsentato per intellectum, ergo si nulla in objecto repræsentetur malitia, sed sola bonitas, actus non erit malus, sed bonus.

Ad 4. Mendacium in casu posito est tantum extrinsecè & denominativè bonum, intrinsecè verò malum, ideòque à Deo approbari simpliciter, & præcipi non potest, sed Deus tantum præcipit legem charitatis, ex qua operans per errorem invincibiliter subsumit; sed non possum hinc servare legem charitatis sine mendacio: quem errorem Deus permittit. Ad

Ad

Ad 5. N. C. Motivum fidei est autoritas Dei per revelationem reipsâ existentem interposita, ut habet communis Theologorum; motivum voluntatis est bonitas repræsentata per intellectum, etsi à parte rei non insit objecto.

Ad 6. Actus imperans habet pro objecto malum cognitum ut tale, N. cognitum sub ratione boni, C. ideòque est simpliciter bonus, quia nec partem malitiæ cognoscit.

Ad 7. N. seq. talis quidem bene agit moraliter, non tamen meretur, quia actus meritorius supponit actum fidei supernaturalis, quem ille non habet, cum fides supernaturalis non posset influere in actum falsum.

QUÆR. IV. An detur conscientia invincibiliter erronea in materia juris naturalis? 7.

R. Quoad universalissima juris naturæ principia & conclusiones inde clarè & immediatè deductas non potest dari ignorantia vel error invincibilis, saltem ad longum tempus: ejusmodi enim principia cuilibet ratione utenti statim ipso naturæ lumine innotescunt; ut: *Declina à malo & fac bonum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: cuique tribuendum est suum, &c.* Ea verò, quæ per difficiles discursus ex his principis deducuntur, etiam à doctissimis ignorari possunt, v. g. an census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum invasorem pudicitiae vel bonorum temporalium: an injustè damnatus ad venenum possit illud proprio ori ingerere, &c. Ita communissima cum *D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. & q. 100. a. 1. Viva op. 1. q. 3. a. 6. Pontas V. ignorantia casu 2. La Croix lib. 1. à n. 720.* ubi etiam argumenta adv. doctissimè refellit. Est verò contra *Girken* & aliquos

A 5 Rigo.

Rigoristas; sed ratio nostra est, quia hæc & similia sæpe inter integras scholas controvertuntur, & re diligentissimè discussâ, nescitur, pro qua parte stet veritas, an non igitur hæc ignorantia est invincibilis? quid dicam de rudibus, qui nec studuerunt nec instructi sunt? Quòd verò ignorantia hæc etiam excuset à peccato, certum est ex prop. 2. ab Alex. VIII. damnata. *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris nature, hæc in statu nature lapsa operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Ratio est, quia peccatum necessariò est liberum.

Dices 1. Hæc propositio Jansenii damnata est ut hæretica: *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundum præsentem, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque gratia, quâ possibilia fiant:* sed si daretur ignorantia legis naturæ; illa lex foret impossibilis, quia incognoscibilis post adhibitam diligentiam, ergo.

2. Orando potest quis vincere concupiscentiam, ergo & ignorantiam. Et Deus facienti, quod est in se, non denegat gratiam.

3. Lex invincibiliter ignorata foret frustra, quia incognoscibilis & observatu impossibilis.

4. Omnia ista probant, nequidem dari posse ignorantiam invincibilem legis divinæ vel humanæ, quod est apertè falsum, ideòque nimium & nihil probant. In forma ad 1. dist. min. lex cognita foret impossibilis, N. non cognita, C. Jansenius volebat etiam leges aliquas ab homine justo cognitatas esse impossibiles, & deesse gratiam, quâ possibiles fierent, quod est hæreticum.

Ad 2. N. C. quia oranti dantur gratiæ ordinariæ

dinariae & sufficientes ad implenda praecepta & vincendas concupiscentias, non autem semper gratiae extraordinariae, qualis esset cognitio totius legis naturae; & certè plurimi SS. Patres multum orarunt, & tamen hanc notitiam non impetrarunt.

Ad 3. N. Ass. Nam quamvis illa lex foret incognoscibilis respectu illius, qui laborat ignorantia invincibili; non tamen secundum se & respectu aliorum, quorum plures illam indubiè cognoverunt.

QUÆR. V. An & qualiter obliget conscientia vincibiliter erronea? 8.

R. Conscientia vincibiliter erronea, quâ quis v. g. putat sibi esse pejerandum ad liberandum proximum, non obligat ad suâ sequelam, sed est peccatum, agere cum ea & contra eam, ideòque debet deponi, inquirendo veritatem, quia est vincibilis, ut supponitur, & agere contra conscientiam seu non pejerare, esset agere id, quod iudicatur esse malum, & contra charitatem proximi; agere autem cum conscientia, esset pejerare in illis circumstantiis, in quibus inquirendo veritatem poterat scire, perjurium esse illicitum.

Qualiter autem monendus sit pœnitens in conscientia erronea constitutus, dicam suis locis; hic sufficiat, quòd peccans ex conscientia vincibiliter erronea semper sit monendus, peccat enim formaliter: Item ante absolutionem semper monendus est errans vel ignorans necessaria necessitate mediæ, vel substantialia Sacramenti Pœnitentiæ, ut si quis putet se non obligatum ad relinquendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, talis enim non ha-

haberet propositum efficax, eò quòd voluntariè vellet permanere in actuali peccato vel periculo peccandi formaliter: de cætero errans invincibiliter non est necessariò monendus, nisi quando est spes fructûs, & sine gravi incommodo moneri potest. *Vid. cas. 18. n. 3.* His præmissis, ad casum.

10. R. 1. Pastor tenetur sub mortali habere vel saltem intra breve tempus acquirere scientiam ad officium pastorale necessariam, aut beneficium resignare; qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media ordinaria & necessaria.

2. Judicans omnes distractiones esse mortale, sive hoc fiat ex errore vincibili, sive invincibili, peccat mortaliter, quoties voluntariè distrahitur, quia agit contra conscientiam graviter obligantem; si verò involuntariè distrahatur, non peccat, quamvis distractiones involuntarias putet esse mortale, quia non sunt liberæ, omne enim peccatum essentialiter est liberum.

11. 3. Quòd varias cogitationes admittat, nesciens, an sint graviter vel venialiter malæ, tripliciter intelligi potest, nam 1. si admittat cum ea animi comparatione, ut sit paratus eas admittere, sive sint, sive non sint mortale, semper peccat mortaliter; si verò admittat eas, nolens considerare, an sint mortale, vel veniale, ne teneatur abstinere ab objecto delectabili, aut ne fiat scrupulosus, denuò peccat mortaliter, quia cum nolit inquirere, an illæ cogitationes sint mortaliter malæ, & tamen iis voluntariè inhæreat, procedit malâ fide, & scienter exponit se periculo peccati mortalis, & per consequens

mor-

mortaliter peccat : si verò cognoscat illas cogitationes quidem esse malas , sed omninò præscindat , an sint mortaliter , an venialiter malæ , ut præscindunt quandoque rudes pejerantes , contumelias vel detractiones proferentes , &c. probabiliùs videtur non peccare mortaliter , quia non apprehendit malitiam mortalem nec obligationem ulteriùs inquirendi , ut suppono ; peccat autem venialiter , quia ad veniale sufficit cognoscere malitiam quamcunque. In praxi tamen videtur hoc rarò contingere , vel enim voluntas fortiter refugit tale objectum , & tunc signum est , quòd intellectus apprehenderit malitiam mortalem ; vel leviter refugit , & signum est , apprehensam esse malitiam levem.

4. Quòd autem istis cogitationibus assuetus inhæreat sine remorsu conscientia , iterùm duplicem habet sensum : vel enim significat , quòd nullum omnino habuerit actum intellectus , quo cognoscat , has cogitationes esse prohibitas ; jam clarum est , quòd non peccet , quia non advertit malitiam ; si verò significet , quòd non habeat iudicium sensibile , quòd causet actualem anxietatem & timorem , habeat tamen aliquod iudicium tenue & imperceptibile , quale habet perfectus Cytharædus etiam imperceptibiliter se reflectens ad regulas artis , ac plerumque etiam peccatores consuetudinarii , certum est , quòd peccetur juxta qualitatem materiae aut finis.

5. Parochiani instructi has cogitationes non esse aperiendas in confessione , si sint rudes , & bonâ fide putent se à Parocho bene instructos , laborant conscientia invincibiliter erroneâ , & non peccant illas in confessione omittendo ; si verò

12.

13.

verò sint docti, & dubitent, an Parochus hic & nunc erret, tenentur apud alios veritatem ulterius inquirere.

6. Parochus promulgans suis jejunium, quando non est, peccat, quia injustè imponit subditis onus, ad quod non obligantur: nec obstat, quòd hoc fiat ex errore, nam hic error est vincibilis, cùm inspiciendo calendarium facilè tolli potuisset; parochiani tamen, qui Parocho promulganti credunt esse jejunium, peccant contra conscientiam peccato intemperantiæ, si non jejunent.

7. Gravius peccant, qui certò aut clarè cognoscunt peccati malitiam, quàm, qui eam cognoscunt obscurè tantùm vel dubiè; quia sicut, si malitia nullo modo sit cognita, etiam nulla contrahitur; sic, si minùs sit cognita, minor contrahitur.

8. Monendi à parochis sunt parentes, ne pueris, ut eos ab actione aliqua de se non mala aut solùm venialiter mala deterreant; facilè dicant, illam actionem esse grave peccatum, vel mereri infernum; ne pueri post plenum rationis usum, apprehendentes in tali actione gravem malitiam, eam agendo etiam incurrant. Reliqua satis constant ex dictis.

CASUS II.

De Conscientia dubia.

BAldus variis angitur dubiis. 1. Quoties argumenta fidei pro & contra excutit, putat se dubitasse in fide. 2. Et ignorat, quid sit dubium juris & facti. 3. Quale peccatum sit, agere cum conscientia dubia. 4. An in dubio juris & facti semper teneatur sequi tutiora. 5. 6. 7. An in dubio extra materiam justitiae melior sit conditio possidentis. 8. Quae pars possideat. 9. Dubitat, an lex existat, an sit promulgata, vel abrogata; an haec vel illa consuetudo habeat vim legis; an votum emisit, vel voto emisso satisfecerit; an Horas recitaverit, an cum debita intentione; an dispensatio vel absolutio à censuris sit valida. 10. An culpabiliter occiderit. 11. Percussit hominem dubitans, an esset Clericus. 12. An mortale admiserit, vel admissum sit legitime confessus. 13. An habeat aetatem necessariam ad jejunium & sacros Ordines. 14. An per sonitum duodecima nocturnae dies jejunii transierit, & carnes comedere possit, vel e contra. 15. An mediam noctem coenando excesserit, ideoque altero die nequeat celebrare. 16. An voverit sub mortali, an veniali, an calicem aureum vel argenteum, num ante vel post pubertatem. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit dubium?

R. 1. Dubium est suspensio intellectus non potentis se determinare pro alterutra parte contradictionis, adeoque dubium non est proprie apprehensio utriusque partis oppositæ, aliàs

aliàs enim in rebus fidei pro & contra inqui-
rens dubitaret voluntariè in fide , quod nemo
dicit ; neque est necessariò judicium de insuf-
ficientia , & incertitudine motivi. Quamvis
plerumque ejusmodi judicium adsit , aut talis
dispositio animi , quâ ita in rem propositam
ferimur , ut saltem virtualiter eam reputemus
esse incertam. Si intellectus sit suspensus ex
defectu sufficientis motiv ad judicandum , di-
citur dubius negativè ; si sit suspensus ex eo,
quòd utrimque habeat gravia motiva , dicetur
dubius positivè.

2. 2. Dubium aliud est Juris , aliud facti. *Ju-
ris* est , quando dubitatur de licentia actionis
ponendæ , de obligatione legis , aut consue-
tudinis , vel etiam , ut plures volunt , de valo-
re actûs. *Dubium facti* est , quando dubitatur
de aliis , quàm de his , v. g. an aliquid sit fa-
ctum , an Horæ recitatæ , an recta intentio
adhibita , an peccatum admissum , an lex vio-
lata , an votum emissum , &c. Utrumque du-
bium potest esse vel practicum , vel speculati-
vum ; si dubites in genere , an hæc vel ista lex
obliget , habes dubium juris speculativum ; si
dubites , an certa lex te hîc & nunc obliget ,
habes dubium juris practicum.

3. QUÆR. II. An & qualiter peccet , qui agit
cum conscientia dubia?

R. Qui agit cum conscientia practicè dubia,
hoc est , qui non habet dictamen ultimum
certum , vel saltem excludens omnem pruden-
tem formidinem , ne actio hîc & nunc ponen-
da fortè sit illicita , peccat illo genere peccati,
de quo dubitat. Ratio est , quia talis sic est
constitutus , ut virtualiter dicat , quamvis du-
bitem,

bitem , an hæc vel illa actio mihi sit prohibita, tamen volo eam facere, ideóque, quantum est in se, contemnit legem : quòd si dubium practicum oriatur ex dubio speculativo, v. g. dubitas, an hodie tenearis jejunare, eò quòd dubites, an hodie jejunium sit præceptum, debes primò diligenter inquirere in præceptum, inspiciendo calendarium, interrogando alios : si adhibitâ sufficienti diligentia præceptum nullum reperias, poteris te resolvere pro libertate, ut statim dicam, nec tunc agis ex conscientia dubia, sed ex practicè certa, v. g. hac : *Lex invincibiliter ignorata non obligat : hæc lex, si fortè est, ignoratur à me invincibiliter, ergo.*

QUÆR. III. An & qualiter in dubio, quod post diligens examen resolvere non possum, tenear sequi, quod est tutius? Tutius autem hîc vocatur, quod magis removet à periculo omnis peccati etiam materialis : sic si dubites, an hodie oblikeris jejunare, tutius est jejunare, quia si jejunes, ne quidem peccas materialiter; si verò non jejunes, potes peccare saltem materialiter, quia jejunium fortè est præceptum.

B. Cum communi contra *Wendrochium, Jul. Mercorum, Vinc. Baron. Girken* & paucos alios, in dubio non semper esse obligationem ad partem tutiorem.

Probatur 1. Quia ipsa Ecclesia dispensat in Matrimonio rato contra sententiam tutiorem *S. Bonavent. & Scoti*, item in votis solennibus contra tutiorem *D. Th.*

2. Miles dubius de justitia belli potest bellare juxta *c. quid culpat. 23. q. 1.* cum tamen non bellare esset tutius.

B

3. In

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

3. In dubio, an ager, quem bonâ fide teneo, sit meus, non teneor eum dimittere, etsi hoc foret tutius: item in dubio, an actus à Superiore præceptus sit licitus, possum obedire, quamvis tutius esset deprecari.

4. *Alexander VIII.* damnavit hanc 3. proposuit. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, sed probabilissima sæpè est minus tuta, qualis est v. g. ea, quâ communiter docetur non esse obligationem statim pœnitendi, cum tamen statim pœnitere sit tutius.

5. Certum est, quòd tutò & prudenter sequar sententiam communem, sed quòd non sit obligatio in dubio semper sequendi tutiora, est communis & ferè omnium sententia contra paucos, ut videre est apud *Teril. hic q. 22. Moya de opin. q. 6. §. 2. & 3. & alios q. seq. citandos*, ergo.

6. Lex semper sequendi tutiora, esset onus intolerabile, quia ne quidem liceret sequi sententiam probabiliorem contra legem, quæ rationes non tantum probant pro dubio facti, ut aliqui volunt, sed etiam pro dubio juris, quando agitur de obligatione legis, ut patet consideranti, & dubium de existentia legis vel voti est dubium facti: ergo tunc saltem non erit obligatio sequendi tutiora. Deinde certum est, quòd lex non sufficienter promulgata & invincibiliter ignorata non obliget, sed lex sequendi semper tutiora in dubio juris non est sufficienter promulgata, cum Doctissimi post studiosissimam inquisitionem eam existere negent: ergo. Jam dicta intellige de dubio negativo, nam in dubio positivo, in quo habetur grave motivum pro utraque contradictionis parte, possum eligere quam-

quamlibet partem etiam minus probabilem, exceptis quibusdam materiis, in quibus ne quidem probabilior, sed semper tutior sequenda est, ut dicam *Cas. seq.* Dum verò Canones & SS. Patres volunt in dubiis tutiora esse sequenda, vel loquuntur de dubio practico, aut de certis tantum materiis, vel id tantum astruunt per modum convenientiæ, non per modum regulæ universaliter obligantis.

QUÆR. IV. An axioma juris: *In dubio melior est conditio possidentis*, non tantum teneat in materia justitiæ, ut fatentur ferè omnes, sed etiam in materia aliarum virtutum?

R. Affirmativè. *Henriq. Suar. Filliut. Martinez to. 1. moral. c. 1. q. 9 n. 3. Sanch. l. 1. mor. c. 10. Tamb. Sporer n. 75. & plures apud La Croix lib. 1. n. 502. Salas p. 2. t. 8. d. un. sect. 18. n. 166. Mezger de consc. disp. 12. a. 3. n. 10. Herinx, Joan. à S. Thom. d. 12. a. 4. n. 8. Moya cit. q. 5. n. 18. Viva opusc. 2. q. 3. a. 4.* Ratio est 1. Quia ideo in materia juris prævalet bonæ fidei possessor, quia ipsa possessio in dubio est aliqua præ eminentia, ob quam possessor non debet privari re, nisi probetur esse non sua; item possessor est quasi reus, & alter, qui petit, est actor, in dubio autem favendum est reo, secundum *reg. jur. 154. ff. de reg. jur.* atqui in materia aliarum virtutum libertas, quæ juxta *Reg. 122. ff. de reg. jur.* omnibus rebus est favorabilior, etiam sæpius est in possessione contra legem, aut lex contra libertatem: sic in materia Religionis, si dubitem, an voverim, non obligor voto; econtrà in materia obedientiæ si dubitem, an lex Superioris sit justa, subditus tenetur obedire; in dubio, an valeat matrimonium bonâ fide jam contractum, te-

neor reddere debitum , ut habet *communissima*, sed non potest horum dari alia ratio, quàm, quòd libertas , Superior & matrimonium sint in possessione sui juris , ergo. *Si dicas cum Fagn. in c. ne innitatis à n. 190.* Possessio est tantum circa res , quarum potest haberi dominium , sed res, quarum potest haberi dominium , pertinent ad materiam justitiæ , ergo. *Deinde*, ideo in materia justitiæ melior est conditio possidentis , quia in dubio possessor præsumitur esse verus dominus , atqui præsumptio veri domini non tenet in materia aliarum virtutum , ergo. *Contra est*, etiam homo est suo modo dominus & possessor libertatis & innocentie , nam dicitur quis dominus & possessor agri, beneficii, honoris, quamdiu nullum obstat factum , jura , leges , quæ dominium vel possessionem istam infirmant , tenet quippe hæc omnia tanquam sua , si non corporis , saltem animi jurisque adminiculo suffultus, cur non ergo quis dici posset dominus & possessor innocentie & libertatis , quando illa nullo contrario facto vel jure infirmantur ? Siquidem illa penes se habet jure naturæ contradita , ergo sicut in dubio est præsumptio pro possidente agrum , sic & in dubio, an sit lex , est præsumptio pro libertate possidente , sive illam libertatis possessionem voces veram , sive minus strictè talem; sicut in criminalibus tamdiu est præsumptio pro Rei innocentia , quamdiu non probatur nocens, sive illam præsumptionem voces possessionem innocentie, sive non , est cavillatio de nomine , & in dubio favendum esse possessori , est æquitatis naturalis , quæ tam in - quàm extra materiam justitiæ locum habere debet.

6. 2. Illud est in possessione & præeminentia,
pro

pro quo est præsumptio juris, sed in dubio, an existat lex, votum, juramentum, &c. Præsumptio est pro libertate, nam libertas ante dubium de lege erat certa, contra certam autem libertatem non prævalet lex dubia, & existentia legis vel voti est quid facti, quod non præsumitur.

3. In dubio possum retinere agrum bonâ fide possessum, et si sit periculum materialis injustitiæ, ergo quando libertas est in possessione, possum stare pro libertate cum periculo peccandi materialiter contra legem; non enim est minor obligatio vitandi periculum peccati contra justitiam, quàm contra alias virtutes.

Dices 1. Ideo in materia justitiæ possessio in dubio favet possessori, quia facit præsumptionem de veritate, puta, quòd possessor sit verus dominus rei possessæ, cum ordinariè, qui possidet, rem suam possideat, eò quòd res non soleat tradi & relinqui nisi vero domino; atque in materia aliarum virtutum possessio regulariter non facit præsumptionem de veritate pro parte, quæ possidet, ergo. *Prob. min.* qui dubitat v. g. an sonuerit duodecima nocturna ante diem Veneris, & per consequens, an adhuc possit comedere carnes, quamvis sit in possessione suæ libertatis; illa tamen possessio non dat ei præsumptionem de rei veritate, id est, quòd potiùs non sonuerit duodecima, quàm sonuerit, & consequenter, quòd possit potiùs comedere, quàm non comedere carnes. Ecce præcipuum partis adv. fundamentum.

Confirm. Vel enim libertas physica possidet contra legem, vel moralis; non physica, hæc enim maneret, quamvis lex contraria agnosceretur, & tamen tunc non possideret contra legem; nec moralis, nam de hac ipsa dubitatur, an ad-

fit, quando dubitatur de lege, ergo hæc non est in certa possessione contra legem.

R. N. Maj. Nam etiam in materia justitiæ possessio non semper facit præsumptionem de veritate, quòd possessor v. g. sit magis dominus agri, quàm non possidens: posito enim casu, quòd ager, quem possides, sit æquè vel magis probabiliter non tuus, sed Petri; adhuc tibi favet lex justitiæ, & neque in foro in-neque externo teneris restituere agrum, quia æquitas naturalis non permittit, ut de certa agri possessione ejiciaris propter jus Petri incertum, etsi forsan probabilius aut æquè probabile: ergo melior conditio possidentis non semper fundatur in præsumptione veritatis; quod adhuc clariùs patet in dubio delicti, in quo semper favetur Reo, quamvis forsan sit major præsumptio veritatis contra quàm pro Reo; & alia hujus ratio dari non potest, quàm quòd Reus sit in certa possessione innocentia, famæ & vitæ, quâ eum privari ob delictum incertum vetat æquitas naturalis. Ergo cum homo non minùs sit dominus & possessor libertatis suæ, quàm famæ & innocentia, æquitas naturalis pariter exigit, ut per superveniens dubium de lege hæc possessione non privetur.

R. 1. *Ad Confirm.* Idem solvendum esse omnibus circa possessionem libertatis in materia justitiæ.

R. 2. Possidere libertatem physicam ob rationem jam datam. Et certè sicut possessor agri, non obstante dubio speculativo, quòd ager fortè non sit suus, adhuc sibi format conscientiam practicè certam, quòd non teneatur restituere agrum, sic in dubio, an existat lex, sum practicè certus, quòd non obliget lege, quamvis fortè existat lex.

Dices

Dices 2. In materia justitiæ lis est inter hominem & hominem, in materia aliarum virtutum lis est inter hominem & legem Dei; ergo meritò favendum est Deo, sicut in dubio favetur Ecclesiæ, matrimonio, doti & aliis causis piis.
R. In materia justitiæ etiam lis est de lege Dei, quæ præcipit, non retinere rem alienam invito domino; & tamen in dubio possessor eam retinere potest cum periculo materialis injustitiæ, ergo in materia aliarum virtutum etiam stari potest pro libertate possidente cum periculo peccandi materialiter contra legem. Quòd in dubio favendum sit causæ piæ, habetur ex lege positiva Ecclesiæ, quòd verò in dubio semper sit eligendum tutius, seu standum pro lege contra libertatem, nullâ lege probari potest.

Instabis 1. In dubio obediendum est Superiori, Deus est omnium Superior, & est in possessione juris præcipiendi. *2.* Lex naturalis & divina est æterna: ergo antecedit & possidet contra libertatem humanam.

R. 1. Retorquendo. Lex justitiæ est naturalis & divina: ergo in dubio tenetur possessor Deo obedire, & agrum restituere; item lex justitiæ est æterna & prior: ergo possidet contra possessorem agri.

R. 2. In dubio, an sit vel non sit lex, obediendum est Superiori N. in dubio, an lex jam existens sit justa, obediendum est Superiori, C. nam tunc lex est in possessione, & non aliàs. *Ad 2.* Lex naturalis & divina existens & sufficienter promulgata est in possessione contra libertatem C. non existens aut non sufficienter promulgata, ideòque inculpabiliter ignorata, veluti hæc, est in possessione contra libertatem N. Idem adver-

sarii coguntur respondere de possessore in materia justitiæ, in quam præcipua eorum argumenta evidenter retorqueri possunt.

8. QUÆR. V. Quæ pars sit in possessione?

ꝛ. Illa est in possessione, pro qua est præsumptio juris, seu quæ onus probandi in aliam rejicit. Pro illa autem est præsumptio, quæ vel est certa, vel est prior, vel saltem magis favorabilis dubitanti: v. g. dubitas post diligens examen de existentia legis, voti aut juramenti vel de essentiali constitutivo aut requisito legis, putà, an lex sit promulgata, usu recepta, an consuetudo habeat vim legis; non obligaris voto, lege, aut consuetudine, quia libertas est in possessione; nam ante dubium de lege vel voto certò eras liber à lege & voto, ergo tibi probari debet, quòd existat lex vel votum, neque certa libertas tollitur per legem dubiam. Econtra si certus sis existere legem, votum vel juramentum, & dubites, an lex cesset, an voto satisfeceris, vel ab eo sufficienter excusatus sis; possessio est pro lege, voto aut juramento, quia lex, votum, juramentum sunt certa, solutio autem & excusatio incerta, & dubia; debito autem certo non satisfit per solutionem vel excusationem incertam. *Suar. de leg. l. 6. c. 8. n. 7. Mezg. l. c.*

9. QUÆR. VI. Quid in dubio facti?

ꝛ. Observanda est regula apud omnes recepta testè *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 30. Factum in dubio non præsumitur, sed demonstrari debet. leg. in bello §. facta ff. de captivis.* Si tamen principale factum sit certum, & dubitetur tantùm de accessorio, quod de jure faciendum erat, vel fieri solet, tale accessorium præsumitur: v. g. oràsti horas, audivisti Missam, explèsti pœnitentiam, sed dubi-

dubitas, an cum debita in- & attentione; es confessus, & dubitas, an cum sufficienti examine vel proposito; in his omnibus accessorium præsumitur; & generaliter, quando omnia externa in confessione, oratione, promissione & similibus posita sunt, actus interni in dubio præsumuntur, etiam ex hoc capite, quia in dubio standum est pro valore actûs, ideóque dispensatio, absolutio à censuris vel reservatis in dubio censentur valida, & hæc præsumptio fortior est, quàm possessio legis contrariæ. *Dian. p. 4. t. 3. res. 45. & 46.* Si ipsum factum principale sit dubium, hoc ipsum nunquam præsumitur, excepto solo dubio committi homicidii, in quo dubitans censetur irregularis in foro tam in- quàm externo, sic enim statuitur *in c. significasti & c. penult. de homic.*

QUÆR. VII. Quæ hic ulterius pro praxi deducenda? 10.

1. Seqq. 1. Si percussisti hominem, quem timebas esse Clericum, si ex post adhibitâ diligentiam non possis rescire, an sit Clericus vel Laicus, in animo quidem es sacrilegus, non tamen quoad incurrendam excommunicationem; item suscepisti sacros Ordines cum dubio de sufficientia ætatis, teneris quidem abstinere ab usu Ordinum, usque dum ætatem certè consecutus fueris, non tamen es suspensus, nisi constet tibi revera ætatem legitimam defuisse, quia delicta consummata & inde consequens pœna in dubio præsumi non debent, *odia enim restringi, favores convenit ampliari. reg. 1. fur. in 6.*

2. Si dubites, an admiseris mortale, & per consequens, an tenearis illud confiteri, ex communi sententia & maximè propter auctoritatem 12.

antiquorum ferè omnium teneris confiteri ,
quamvis oppositum etiam sit probabile , eò quòd
delicta non præsumantur , & in dubio absolven-
dus sit reus vel maximè tunc , quando crimen
ne quidem probabiliter probari potest. *Vid. cas.*
97. n. 23.

13. 3. In dubio , an quis expleverit annum vi-
gesimum primum , si post accuratam inquisitio-
nem dubium vincere non possit , non tenetur
jejunare , quia libertas est in possessione , & mu-
tatio ætatis , quæ est aliquid facti , non præ-
sumitur , ideoque in tali dubio Subdiaconatum
suscipere non poterit.
14. 4. In dubio , an dies jejunii per sonitum
duodecimæ nocturnæ transierit , non potes com-
edere carnes , quia dies jejunii est in posses-
sione ; certum enim est , diem jejunii extitisse,
& incertum est , an transierit ; econtrà , si du-
bites , an dies jejunii cœperit , possessio est pro
die libero , & mutatio temporis est quid facti,
quod non præsumitur.
15. 5. Sacerdos , qui dubitat , an mediam no-
ctem cænando excesserit , juxta *Laym. n. 36.*
potest altero die etiam ex sola devotione celebra-
re , eò quòd pia Mater Ecclesia non sit censenda
tam strictè obligare in dubio : ego id verum ju-
dico , si adsit aliqua causa celebrandi , etsi non
omninò gravis.
16. 6. Si vovisti , & dubites , an sub veniali , an
sub mortali , an calicem aureum , an argenteum ,
an religionem in genere , an in specie & gene-
raliter , si dubites de modo contractæ obliga-
tionis , tutò præsumitur id , quod minus est &
favorabilius , nisi sit præsumptio fortior in op-
positum.

7. In

7. In dubio, an votum emissum sit in pubertate, potest pater vel tutor illud irritare, tum quia mutatio ætatis non præsumitur, tum quia Superior in dubio non est spoliandus suo jure & auctoritate. Plura alia dubia circa leges *V. cas. 5. n. 18.* circa obligationem restituendi *cas. 38. n. 18.* circa vota *cas. 68. q. 3. cas. 69. q. 2.*

CASUS III.

De Conscientia probabili.

CAto Theologus interrogatur 1. Quid sit opinio probabilis in - & extrinsecè. 2. Quoad se, & quoad nos; tenuiter, certò & probabiliter probabilis. 3. An ex hoc sit verè probabilis, quòd doceatur ab uno Recentiore. 4. An una opinio possit esse alterà probabilior, vel equè probabilis. 5. Qua vocetur tutior. 6. An liceat sequi tenuiter, dubiè vel probabiliter probabilem. 7. An liceat sequi minùs tutam circa valorem Sacramenti, aut in periculo realis damni. 8. An minùs probabilem sequi possit Judex. 9. Advocatus. 10. An Medici, Chirurgi. 11. An saltem id liceat in aliis materiis. 12. An Superior possit præcipere secundùm sententiam minùs probabilem, & an subditus teneatur obedire. 13. & seqq. Qualiter hic solvenda opposita. 18. An liceat sequi sententiam à Sede Pontificia censuram. 19. An alienam contra propriam. 20. An subditus contra propriam teneatur obedire. 21. An secundùm alienam liceat consulere in privatis & publicis. 22. An liceat sequi hanc & oppositam. Pro meliori terminorum & casùs intelligentia:

Suppono sequentia. 1. Opinio est iudicium in. 2.
certum

certum nitens motivo de se fallibili, vel infallibili apprehenso ut fallibili: alia autem est probabilis, alia improbabilis. *Probabilis* dicitur, quæ nititur motivo absolutè & simpliciter gravi, id est, apto movere hominem prudentem & doctum ad assensum, perpensis etiam accuratè motivis oppositis, ideòque assentiens tali motivo non temerè, sed prudenter assentitur. *Improbabilis* est, quæ non nititur tali motivo.

2. Probabilitas alia dicitur opinioni *intrinseca*; quæ scilicet petitur ex veritate ipsi rei intrinseca; alia est *extrinseca*, quæ petitur ab auctoritate Doctorum ita sentientium: hæc auctoritas non facit veram probabilitatem, nisi quatenus præsumitur fundari in rationibus intrinsecis verè gravibus.

2. 3. Alia opinio dicitur probabilis *quoad se*, quæ à parte rei pro se habet grave motivum, licet fortè à nobis non cognoscatur; alia probabilis *quoad nos*, quæ à nobis invincibiliter iudicatur habere grave motivum, quamvis fortè non habeat: & hæc iterum dividitur in certò, & in probabiliter tantùm probabilem, in dubiè & tenuiter probabilem. *Certò probabilis* est, cujus probabilitas nobis certò absque formidine oppositi innotescit. *Probabiliter probabilis*, cujus probabilitas nobis tantùm probabiliter innotescit, sic sententia, quam scio doceri à D. Thoma & ejus schola, est mihi certò probabilis, si autem ab uno homine fide digno dicatur mihi, illam doceri à schola Thomistica, erit mihi tantùm probabiliter probabilis, quia auctoritas unius non facit certitudinem. Opinio est *dubiè probabilis*, si dubitetur, an habeat motivum grave; est *tenuiter probabilis*, si pro se habeat leve fundamentum.

damen-

damentum non sufficiens movere hominem prudentem ad assensum.

4. Non ideo propositio est probabilis, quòd 3. doceatur ab uno Authore etiam impresso, uti certum est ex propof. 27. damnata ab Alexandro VII. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censerì probabilis, dummodo non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem*, idque vel maximè, si doceat contra communem; nam quamvis auctoritas unius viri docti secundum se possit esse gravis, non tamen est talis, prout opponitur communi sensui aliorum, pariter proborum & in arte peritorum, nisi novam & gravem adferat rationem ab aliis non inventam, nec facilè solubilem, idque præcipuè in materia ab aliis non ventilata, ut bene notat *Mezger sup. a. 2. n. 7.* Rudiores tamen in dubiis & obscuris tutò sequi possunt consilium Confessarii, Superioris vel alterius viri, de quo est communis opinio, quòd sit probus & intelligens, quia foret onus nimium grave, si ejusmodi homines tenerentur plurium sibi fortè contrariantium opiniones exquirere.

5. Aliquæ propositiones sunt æquè probabiles, ita ut intellectum, quantum est ex se, æquè fortiter alliciant ad assensum: aliquando una ex oppositis est probabilior, quæ scilicet magis fortiter ad assensum allicit, non tamen necessitat intellectum, quia est incerta & inevidens, ac pro opposito etiam est motivum grave. *Reiffenstuel in Theol. mor. tr. 1. dist. 3. n. 43.* An verò intellectus in concursu motivi æquè vel magis probabilis possit directè assentiri minùs vel æquè probabili, non facit ad praxin, nec opus est ad formandam conscientiam practicè certam, sed ad

ad hoc sufficit, quòd intellectus reflexè judicet stare pro utraque parte motivum grave, adeòque se prudenter & non temerè sequi posse utramque. Vide tamen, si lubet, *Teril. sup. Mezger. a. 5. La Croix à n. 398.*

5. 6. Illa opinio hìc vocatur tutior, quæ stat pro lege, ideòque removel à periculo etiam materialiter peccandi, unde patet, minùs probabilem posse esse magis tutam, qualis v. g. est hæc: statim est pœnitendum, in tali casu licitum esse sequi sententiam minùs probabilem in concursu probabilioris, omnes concedunt, & ad oculum patet; quis enim dicet me peccare statim pœnitendo, quamvis fortè sit longè probabilius, quòd non sit obligatio statim pœnitendi? His præsuppositis, famosissima simul & intricatissima est quæstio inter Theologos de usu conscientiaë seu sententiaë probabilis, aliis contendentibus semper tutiora vel saltem probabiliora sequenda esse; aliis econtrà affirmantibus ad fundandam conscientiam practicè certam aliquando sufficere quamvis opinionem verè probabilem etiam minùs tutam. Itaque

6. *Dico 1.* Non est licitum sequi contra legem sententiam tenuiter, dubiè aut probabiliter tantum probabilem, est *communis*: Ratio est, quia non possum in ea fundare conscientiam practicè certam, conscientia enim practica foret hæc vel similis: quod ago ex motivo gravi, ago prudenter & licitè, sed sequens sententiam tenuiter, dubiè vel probabiliter probabilem, ago ex motivo gravi, ergo. Ubi vides *minorem* vel esse falsam, vel tantum probabilem, ideòque & conclusio practica, quæ partem sequitur debilio-rem, vel erit falsa, vel ad summum probabilis, non autem certa. *Dico*

Dico 2. Quando agitur de valore Sacramen- 7.
ti, saltem circa conditionem ab Ecclesia non
supplebilem, non licet sequi probabilem aut
etiam probabiliorem, sed necessariò eligenda est
tutior: v. g. est probabile, vel etiam probabilius
aquam rosaceam esse verè aquam naturalem, at-
tamen non licet eam adhibere in Baptismo, si
aqua certò naturalis haberi possit: Ratio est,
quòd illa probabilitas facere non possit, ut aqua
rosacea sit certò sufficiens ad valorem Baptismi,
ideòque Baptismus sine causa exponeretur peri-
culo nullitatis, quod est contra reverentiam Sa-
cramenti & charitatem proximi, qui fortè pri-
varetur Sacramento: ideòque Alexander VII. me-
ritò damnavit propos. I. *Non est illicitum in Sa-
cramentis conferendis sequi opinionem probabilem
de valore Sacramenti, relictà tutiore.* Idem tenet
in omni casu, in quo est periculum realis dam-
ni, ut, si sit probabile in via esse latrones, non
possum citra necessitatem prudenter viam illam
eligere; non possum è tecto projicere lapidem,
si probabile sit transire hominem: quia illud
damnum reale non removetur per iudicium
etiam prudentissimum: aliud est, si agatur de sola
licentia vel honestate alicujus actionis; tunc enim
probabilitas causat errorem invincibilem, &
conscientiam practicè certam, & per consequens
removet omne periculum peccandi formaliter,
ut mox dicetur. *Dixi 1.* Saltem circa conditio-
nem ab Ecclesia non supplebilem; nam si con-
ditio sit supplebilis ab Ecclesia veluti jurisdictio
in Sacerdote, an tunc locum habeat usus sen-
tentiae probabilis, dicam *cas. 99. n. 6.* *Dixi 2.*
Si aqua naturalis haberi possit, nam in necessi-
tate, quando materia certa haberi non potest,
debet

debet sub conditione adhiberi materia probabilis, necessitas enim & salus proximi tunc excusant ab omni irreverentia.

8. *Dico 3.* Judex in civilibus non potest ferre sententiam juxta minus probabilem, ut iterum certum est ex propos. 2. ab Innoc. XI. damnata: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.*

Ratio est 1. Quòd judex ex officio debeat judicare secundum merita causæ, & tanquam lanx viva propendere in eam partem, in qua est majus rationum pondus, atqui pro parte probabiliore sunt majora merita, seu majus pondus rationum, ergo.

2. Judex admittit perniciosum mendacium, si pro minus probabili pronuntiet, illamque dicat esse victricem, quæ est victa, illam esse potiore, quæ est inferior.

3. Hæc est præsumpta Reipublicæ judicem constituentis voluntas, consensus populorum & tacitum pactum litigantium, qui hanc conditione sua jura & fortunas sententiæ judicis committunt, non ut pro suo arbitrio tanquam dominus, sed tanquam æquus judex juxta allegata & probata causam decidat; hinc, etiamsi jura partium forent æqualia, adhuc non liceret judici pro libitu parti, cui voluerit, causam adjudicare, id enim probant rationes allegatæ, nec servaretur æqualitas, sed committeretur evidens acceptio personarum, & judex perniciosè mentiretur pronuntiando unam causam esse alterâ potiore: igitur in tali casu obligabitur vel rem litigiosam dividere, vel partes ad compositionem inducere. *Suar. Laym. Bannez. 2. 2. q. 63. a. 4.*

9. Aliud est de avvocato, nam sicut ipse cliens habet

bet

bet jus iudici sua mótiva , etsi minùs probabilia, per se exponendi , sic & per Advocatum , nec hoc est, ùt aliqui volunt , iudici suadere, ut pronuntiet pro causa minùs probabili , sed tantùm est petere , ut iudex pronunciet juxta merita causæ , quæ, quamvis ex iudicio Advocati videantur minora pro suo cliente , iudici tamen fortè videbuntur majora. *Dixi*: in causa civili; nam in causa criminali potest & debet iudex amplecti causam minùs probabilem faventem Reo , quia in criminalibus requiruntur probationes luce meridianâ clariores, quales non sunt , quamdiu pro innocentia Rei stat probabilitas.

Dico 4. Etiam medici & chirurgi obligantur **IO.** in conscientia adhibere media certa relictis incertis ; probabiliora relictis minùs probabilibus: Ratio sumitur tum ex charitate proximi , qui sine causa exponi non debet periculo gravis damni corporalis ; tum ex chirurgi & medici officio & quasi contractu , ægroti enim eâ conditione se permittunt medico & chirurgo , ut subveniant securiori & meliori modo , si enim scirent eundem usum mediis incertis relictis certis & tutioribus , ejus operâ non uterentur. Hæc intellige , si media certa & probabiliora habeant, aliàs enim satius est adhibere medium probabile & incertum , quàm nullum ; imò , si mors sit quasi moraliter certa , & tantùm habeatur medium , de quo dubitetur , an sit ob- vel profuturum , adhuc licitum erit illud adhibere , quia probabilis spes vitæ præferenda est periculo accelerandi mortem absque eo verosimillimè subsequituram. *Sanct. Laym. n. 15.*

Dico 5. In quæstione de honestate actionis **II.**

C

lici-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. I.

licitum est sequi sententiam minùs probabilem, etiam in concursu probabilioris & tutioris. *Medina, Lopez, Bannez, Joannes à S. Th. Salon. Pontius, Reding, Salmant. in 1. 2. t. 11. d. 7. dub. 2. Pasq. Dian. Caramuel fund. 11. Reiffenst. n. 53. & plurimi apud Teril. hic q. 22. Moya sup. Sporer c. 1. à n. 31. Platel. p. 2. n. 151. Mezger to. 2. d. 14. La Croix l. 1. n. 269. contra Mercorum, Contens. Vincent. Baron. Elizalde, Gonzales Henno, qui d. 3. a. 6. de consc. immeritò dicit, quòd tot DD. à benigniore sententia nunc defecerint, ut vix aliquid adhuc habeat probabilitatis extrinsecæ.*

Probatum 1. Ideo adversarii negant licere utrum sententiæ minùs probabilis & minùs tutæ, quia putant in sententia vel iudicio probabili non posse fundari conscientiam practicè certam, sed hæc potest in ea fundari. *Probatum min.* Nam, quamvis iudicium speculativum, quo dico: pingere non est servile, sit tantùm probabile, at tamen iudicium reflexum, seu conclusio practica est certa, ut patet in hoc syllogismo: quod non temerè, sed prudenter iudico mihi esse licitum, hoc licet; sed prudenter & non temerè iudico esse licitum pingere die festo, ergo mihi licet pingere die festo. *Major* est certa, quia ex prudenti iudicio intellectûs sequitur prudens electio voluntatis, quæ utpote potentia cæca ab intellectu regulari debet, & peccatum essentialiter est imprudens & temerarium, ergo non potest sequi ex iudicio prudenti. *Minor* etiam est certa, quia supponitur esse probabile, quòd liceat pingere, ideòque pro eo stat motivum grave, iudicium autem nitens motivo gravi non potest esse temerarium, temerarium enim necessariò

riò

riò nititur motivo levi , & in hoc distinguitur opinio tenuiter vel probabiliter probabilis à certò probabili , quòd hæc nitatur motivo certò gravi , aliæ autem motivo vel levi vel tantùm probabiliter gravi.

2. Possum in opinione æquè probabili vel probabiliori , non obstante ejus incertitudine speculativâ , fundare conscientiam practicè certam , ut fatentur plerique adversarii , & ex eo patet , quòd aliàs nulla sententia D. Th. vel Scoti etiam probabilissima contra legem esset tuta in praxi , quod repugnat propositioni tertiæ damnatæ ab Alex. VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Ergo & in opinione minus probabili , quia utraque nititur motivo gravi , quamvis incerto.

3. Non semper teneor sequi *tutior*em , ut monstravi cas. præced. n. 4. & certè , si tutior semper sequenda esset , non possem sequi ullam sententiam D. Th. etiam probabiliorem aut probabilissimam contra legem , v. g. quòd circumstantiæ notabiliter aggravantes in confessione non sint necessariò exprimendæ , ut docet in 4. *dist. 16. q. 3. a. 2.* neque teneor sequi *probabilior*em , nam non teneor semper facere , quod est prudentius , sed sufficit facere , quod est simpliciter prudens.

4. Si est obligatio sequendi *tutior*em aut *probabilior*em , ergo peccârunt mortaliter SS. Pontifices , dispensando in votis solennibus contra *tutior*em & secundùm adversarios etiam *probabilior*em D. Th. item in matrimonio rato contra *tutior*em & *probabilior*em seu *probabilissimam* (ut ait *Sanch.*) *S. Bonav.* & Scotistarum sententiam , consequens autem asserere videtur temerarium;

rarium; Pontifices verò ita dispensâsse constat ex probatissimis Authoribus, quos refert *Baron.* ad annum 1041.

5. *C. laudabilem de frig. & malef.* permittitur conjugibus frigidis tentatio copulæ usque ad triennium, cum tamen post copulam per biennium frustra tentatam, longè probabilius sit, esse impedimentum impotentia, & tutius foret abstinere ob periculum pollutionis.

12. 6. Sequeretur, quòd nec Superior posset præcipere, nec subditus obedire secundùm sententiam minùs probabilem, quia secundùm adversarios non potest in ea fundari conscientia practicè tuta vel certa; consequens autem est contra communem fidelium sensum, & bonum commune, quod requirit, ut subditi in dubiis, multò magis in probabilibus, Superiori obediant, ne detur ansa eludendi Superiorum præcepta: Et satis constat ex *C. quid culpatur caus. 23. q. 1.* ubi *S. Aug.* dicit subditum posse militare ita jubente etiam Rege sacrilego, si certum non sit, esse bellum iniquum, at quamvis sit probabilius bellum esse iniquum, tamen hoc non est certum, ergo. Accedit, quòd præceptum Superioris ejùsque auctoritas sit certa, excusatio autem incerta.

7. In dubio, an existat lex, libertas est in possessione, & existentia legis utpote aliquid facti in dubio non præsumitur, ut probavi *Cas. præc.* atqui est dubium & quidem positivum, an existat lex obligans ad sequenda semper probabiliora & tutiora, cum sententia adversariorum non sit certa, ut clarum est ex suprapositis argumentis; Aut certè si existeret talis lex, tamen non esset sufficienter promulgata, quia post exactissimam inquisitionem plurimi & doctissimi
eam

eam non agnoscunt, & publicatio tanquam aliquid facti iterum in dubio non præsumitur, maximè si ipsa lex sit dubia. *Nec dicas*: Hanc legem esse naturalem & divinam, ideòque non indigere promulgatione. *Contra est*: saltem indiget sufficiente notiâ, quæ hîc non est, ideòque invincibiliter ignoratur, cùm post sufficientem inquisitionem ex gravibus motivis judicetur non existere.

8. Juxta plerosque adversarios licitè operor ex probabiliore, sed mihi probabilius est, quòd relictâ tutiore & probabiliore possim sequi minus probabilem, nam experienciâ mihi certum est intellectum meum magis trahi à motivis hujus sententiæ, & pro hac stare majorem auctoritatem, quàm pro opposita, ergo.

Obji. 1. Operans vel pingens die festo ex sententia minus probabili, non habet judicium certum de honestate operationis, cùm probabilius sit, quòd pingere die festo sit illicitum, ergo aget cum dubio practico.

Confirmatur 1. Judicium practicum seu reflexum fundatur in judicio directo, ergo si judicium directum sit incertum, etiam practicum erit tale.

2. Non obstante illo judicio reflexo manet probabilius, quòd non liceat pingere, ergo judicium practicum, quòd pingere sit licitum, non est certum.

3. Judicium minus probabile est magis difforme, quàm conforme legi æternæ, quia probabilius est, existere legem, ut supponitur, ergo tale judicium non potest esse regula actûs honesti.

4. Sequens sententiam minus probabilem, si

erret, errat culpabiliter, quia prævidet periculum errandi, illudque evitare posset sequendo tutiorem.

5. Multi & doctissimi viri asserunt, tuum iudicium practicum fundatum in opinione minus probabili, quomodocunq; illud formaveris, non esse certum; idq; probant ex motivis & rationibus verè gravibus & valdè probabilibus, contra quod autem est ratio probabilis, id non est certum, ergo. Ita quoad rem *Brocard*, pag. 378.

¶ *Ad 1. Retorquendo.* Etiam operans ex sententia probabiliore non habet iudicium certum de honestate operationis, cum maneat probabile oppositum, sicut igitur respondes sufficere, quòd iudicium ultimum reflexum sit certum, quamvis directum seu speculativum maneat incertum, sic & ego dico sufficere, quòd iudicium ultimum seu practicum sit certum, quamvis speculativum sit incertum & minus probabile.

Ad 1. Confirmat. R. 1. Iterum retorq. Iudicium practicum fundatur in directo, ergo si iudicium directum sit tantum probabilius & non certum, etiam conscientia practica erit talis.

¶ *R. 2. Disting. maj.* Iudicium practicum fundatur in iudicio directo, tanquam objecto affirmato existere, C. Tanquam in præmissa, N. Syllogismus practicus seu conscientialis est v. g. hic: quod prudenter iudico mihi licere, hoc licet, sed prudenter, hoc est ex gravi & probabili motivo iudico mihi licere pingere, ergo &c. ubi vides omnes præmissas esse certas, & minor non dicit directè, quòd licet pingere, sed dicit, id prudenter & ex gravi motivo iudicari, quod certum est, per consequens & conclusio seu dictamen ultimum erit certum.

Ad

Ad 2. Confirmat. distinguo *ant.* manet probabilius ex principiis directis seu speculativis, quòd non liceat pingere *C.* ex principiis reflexis, *N.* Idem tenet in sequela probabilioris; cujus oppositum manet speculativè probabile, quamvis iudicium practicum dicant esse certum.

Ad 3. dist. C. Ergo iudicium probabile non potest esse regula ultima & immediata honestatis *C.* hæc enim debet esse certa. Non potest esse regula mediata *N.* Idem est de iudicio probabiliore, quod pariter est incertum, & fortè difforme legi æternæ, ideoque non potest esse regula immediata operationis honestæ.

Ad 4. R. 1. Iterum *retorq.* qui sequitur probabiliorem contra legem, scit illam esse incertam, adeoque se posse errare, & errorem vitare eligendo tutius, ergo si erret, errat vincibiliter. *R. 2. N. Ass.* Nam post diligentem inquisitionem ignoratur lex, & prudenter iudicatur, non esse, ergo si erret, errat ex ignorantia invincibili; nec est obligatio eligendi semper tutius, ut sapius jam dictum est.

Ad 5. Nego probabiliter asseri iudicium practicum fundatum in opinione verè, etsi speculativè minùs probabili, non esse certum, nam Syllogismus practicus, ut supra dictum est, non asserit directè, quòd die festo v. g. liceat pingere; sed solùm asserit pro hoc esse grave & prudens motivum, quod omnino certum est, similiter asserit, quòd agens ex prudenti seu gravi motivo non agat temerè, sed prudenter, & per consequens non peccet, quod similiter certum est.

Inst. 1. Si ex hoc, quòd aliquid sit probabili- 14.
liter licitum, intellectus posset practicè certò in-

ferre, hoc licet, ergo ex hoc, quòd aliquid sit probabiliùs illicitum, intellectus certò inferre poterit, hoc esse illicitum; sed, qui certò potest judicare aliquid esse illicitum, non est in ignorantia invincibili legis prohibentis, cùm eam certò cognoscere possit, ergo. *R. N. seq. maj.* *To* Non est malignantis naturæ, & negat ex ullo motivo posse judicari licitum, quod probabiliùs est illicitum, hoc autem falsum est, cùm possit judicari licitum ex motivo probabili, quamvis ex motivo probabiliore judicetur esse illicitum.

Inst. 2. Si ille bene agit, qui agit probabiliter honestum, ergo ille malè agit, qui agit probabiliter inhonestum. *R. 1.* Ergo malè agit, qui sequitur probabiliorem, quia agit probabiliter inhonestum.

R. 2. N. C. Nam non obstante, quòd aliquid vi judicii speculativi judicetur probabiliter esse inhonestum, attamen vi judicii reflexi & practici certò judicatur honestum. Neque enim hæc judicia habent idem objectum, idcòque unum potest esse certum, alterum tantùm probabile, ut patet ex dictis.

Inst. 3. Probabilitas est æqualiter indifferens ad verum & falsum, ergo, qui eam sequitur, non curat veritatem, & æquivalenter dicit: volo pingere die festo, sive sit, sive non sit licitum. *Confirm.* Talis non habet pro regula legem æternam, quia potest errare, operans autem secundùm legem æternam errare non potest. *R. 1.* Etiam major probabilitas est indifferens ad verum & falsum, & tamen prudenter eam sequor.

R. 2. Om. Ant. N. C. Diligenter inquisivit in legem prohibentem pingere, & eam non reperit, idcòque resolvit sibi licitum esse pingere.

Ad

Ad Confirm. Etiam sequens probabiliorem potest errare, ergo & hic non habebit pro regula legem æternam, ideóque dico, habere pro regula saltem legem æternam permittentem, si fortè erret, quia errat invincibiliter.

Obji. II. Sic se habet minus verum ad intellectum, sicut minus bonum ad voluntatem, sed minus bonum in comparatione majoris boni non movet voluntatem, ergo nec minus verum in concursu majoris movet intellectum. Ecce *Achillem* adversariorum. *Confirm.* Intellectus est potentia necessaria, ideóque sicut bilanx necessariò propendet in illam partem, pro qua est majus pondus, sic intellectus necessariò in illam, pro qua est majus verum, ergo non potest assentiri objecto minùs probabili in concursu probabilioris. *R.* 1. Posse concedi totum, quia argumentum ad summum probat, quòd intellectus in concursu probabilioris non possit directè assentiri minùs probabili, tanquam vero, neque hoc requiritur, sed sufficit, quòd intellectus possit reflexè judicare, pro sententia minùs probabili esse motivum grave, ideóque voluntatem prudenter eam sequi posse.

R. 2. Sicut voluntas potest eligere minus bonum, si aliunde accedat nova bonitas, sic intellectus in rebus obscuris & probabilibus non necessitatur, sed accedente imperio voluntatis potest assentiri minùs probabili; si enim intellectus ex imperio voluntatis possit temerè dissentire vel dubitare de objecto fidei, non obstante majori credibilitate, imò morali certitudine credibilitatis in oppositum, cur non assentiri minùs probabili? *Ad confirmationem:* sicut bilanx potest inclinare in minus pondus, si ab extrinseco accedat

cedat impulsus v. g. digiti vel novum pondus ,
 sic intellectus potest assentiri minùs probabili
 accedente impulsu voluntatis.

16. *Inst.* Sicut voluntas non movetur nisi à solo bono , tanquam objecto suo formali , sic intellectus à solo vero ; atqui per imperium voluntatis minùs probabile non fit magis verum , ergo.
2. Major probabilitas elidit minorem ; Si enim tres dicant , se Petrum vidisse in Ecclesia , & alii duo dicant , se eundem eodem tempore vidisse alibi , non possum prudenter assentiri duobus.
- Ex. Ad 1. dist.* Intellectus movetur à solo vero evidenter vel probabiliter apparente , C. semper evidenter apparente , N. Intellectus necessitatur à sola veritate evidenter apparente , in obscuris & probabilibus subest imperio voluntatis , quæ facere potest , ut intellectus firmiùs assentiatur objecto , quàm mereatur pondus rationum , ut certum est ex propositione 19. damnata ab Innoc. XI. *Voluntas non potest efficere , ut assensus in seipso sit magis firmus , quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Cur ergo non possit facere voluntas , ut intellectus assentiatur motivo minùs probabili ?
- Ad 2.* Major probabilitas elidit minorem , quando motiva sunt planè similia , sicut in allato casu C. si motiva sint dissimilia , & directè non opposita , ut plerumque contingit in controversiis moralibus & dubiis juris. N. Constat enim experienciâ , quòd intellectus consideratis motivis utriusque partis sæpe fluctuet , vel saltem assentiatur cum formidine , formido autem oritur ex virtute motivi oppositi , ergo evidens est , quòd motivum oppositum non sit elisum , aut totam vim movendi amiserit.

Obji.

Obji. III. Varias paritates ut 1. imprudenter bibo vinum, quod probabilius est veneno infectum. 2. Imprudenter adhibeo medicinam minus probabilem & tutam, si aliam habere possim. 3. Imprudenter jaculor in objectum, quod probabilius est homo. 4. Imprudenter me ingero occasioni, in qua sexies sum lapsus, quinques non sum lapsus, ergo imprudenter sequor sententiam minus probabilem. *R. N. C.* In adductis exemplis ubique agitur de damno vel periculo reali, quod æqualiter sequitur, sive error meus sit vin- sive invincibilis, neque meum iudicium probabile facit me securum, quòd vinum non sit infectum, quòd medicina non sit nocitura, quòd objectum, in quod jaculor, non sit homo, &c. ergo imprudenter me vel alium exponerem tali periculo; econtrà suppositâ probabilitate & ignorantia invincibili legis sum securus me non peccare formaliter. *Ad 4.* Specialiter dico: quamvis in tali occasione ipse lapsus v. g. fornicatio non sit certa, ipsum tamen periculum fornicandi, seu peccandi formaliter, est certum, cui proin sine peccato me exponere non possum.

Inst. Imprudenter ago illud, ex quo Deus probabilius offendetur. Item minister Principis imprudenter facit ea, quæ probabilius iudicat adversari mandato Principis, ergo & imprudenter sequor minus probabilem. *R. Ad 1. N. C.* Ex dictamine practico certus sum, Deum non offendi per usum sententiæ minus probabilis. *Ad 2. Omis. ant. N. C.* Minister regulariter potest se verbo vel scripto certificare super voluntate principis, vel specialiter se obligavit ad diligentiam exquisitissimam, quòd si taliter se non obligavit, neque

neque rescire possit voluntatem principis, etiam licitè agere poterit, quod minùs probabiliter iudicat non adversari voluntati Principis.... Ex dictis pro praxi.

18. *Deduces seqq.* 1. Non licet sequi sententiam à Sede Pontificia censuram, quamvis antehac fuisset probabilissima, quia per censuram amisit probabilitatem practicam; si dubium sit, an sit censurata, adhuc eam sequi non licet, quia est tantùm dubiè probabilis.

19. 2. Confessarius & quivis alius potest sequi sententiam alienam, quam cognoscit esse probabilem, etsi suam iudicet esse probabiliorem & simpliciter veram. *Nav. man. c. 26. num. 4. Laym. c. 5. Thom. Sanch. in decal. c. 19. num. 14. Et DD. cit. n. 11.* Ratio est, quia hoc ipso, quòd cognoscat alienam esse probabilem, cognoscit pro ea esse grave motivum, ideòque se eam prudenter sequi posse, hinc, si pœnitens nitatur sententiã verè probabili v. g. quòd circumstantiæ aggravantes non sint necessariò explicandæ, quòd hic vel ille contractus sit licitus, Confessarius non tantùm potest, sed & tenetur eum absolvere contra sententiam propriam sibi probabiliorem, quia pœnitens est bene dispositus, & post explicata peccata habet jus ad absolutionem, & Confessarius ut Judex debet pronunciare secundùm allegata & probata pœnitentis, non secundùm privatam suam opinionem. *Joan. à S. Th. dis. 12. a. 6. La Croix num. 445. Sporer num. 47. Reif- fenst. num. 55,*

20. 3. Subditus tenetur obedire Superiori secundùm minùs probabilem præcipienti, quia tenetur semper obedire, quando licitè potest, sed potest licitè obedire accommodando se minùs pro-

probabili, idque exigit bonum commune & authoritas Superioris, quæ est in possessione præcipiendi, ergo. Imò quilibet obligatur ex charitate sequi sententiam, minùs probabilem, si per eam commodè possit impedire grave malum, v. g. peccatum in se vel in proximo, ideòque, si Confessarius advertat sententias rigidiores pœnitenti esse periculosas ob nimios v. g. scrupulos vel pusillanimitatem, oportet, ut eum dirigat secundùm benigniores; si verò declinet in noxias laxitates, dirigendus est secundùm rigidiores.

4. Non tantùm licitè sequor alienam probabilem, sed etiam alteri secundùm eam licitè suadeo, vel saltem expono licitum ejus usum: Ratio est, quia ego ipse licitè eam sequor, & etiam consulens eam licitè sequi potest, ergo eandem ipsi licitè suadeo, non enim magis teneor alienam conscientiam curare, quàm propriam. *Laym. sup. Mezger a. 9. num. 3.* Excipe, nisi quis consulatur in negotiis publicis, v. g. an bellum vel tributum sit justum; tunc enim Consilarii tenentur suadere probabiliora, idque exigit bonum commune, & recta ratio, & ipsi tunc sunt quasi judices inter Principem & subditos: est *communis cum Sporer n. 43.* Ut autem Princeps (idem est de quovis Superiore) tutò sequi possit mentem suorum Consiliariorum, oportet 1. ut seposito omni humano affectu elegerit tales, quos judicabat rei gnaros, probos & incorruptibiles. 2. ut iisdem relinquat plenam libertatem edicendi veritatem, etsi ingratham Principi; tunc enim & non aliàs eorum consilium etiam contra propriam opinionem tutò sequitur: Ratio est, quòd ejusmodi sint plerùmque magis intelligentes, quàm ipse Princeps, & facilius sit, unum errare, quàm plures. s. Ru-

5. Rudiores in dubiis & obscuris tutò sequi possunt consilium Confessarii, Superioris vel alterius viri, de quo est communis opinio, quòd sit probus & intelligens, quia foret onus nimium grave, si ejusmodi homines tenerentur plurimum sibi fortè contrariantium opiniones exquirere.

22. 6. Probabiliùs non licet sequi hanc & oppositam probabilem, si inde una lex certò violaretur v. g. audità die Jovis duodecimà noctis in uno horologio non potest Clericus prudenter judicare, se esse deobligatum à Completorio, & simul judicare, se posse protrahere cœnam in carnibus; quia scilicet necdum audita est duodecima in altero horologio; nam quamvis duo horologia communiter bene directà sint quasi duo testes probabiles, tamen utrumque simul sequi non possum: quia certè infringo unam legem; si enim primum fallat, pecco non orando Completorium; si secundum, pecco comedendo carnes. Similiter in testamento non solenni, non possum prudenter judicare illud esse validum, & sic retinere hæreditatem, & ex altera parte resolvere non esse validum, ut non tenear exsolvere legata; certò enim læderem unius jus, vel enim testamentum est invalidum, & lædo jus illius, cui hæreditas debetur ab intestato; vel est validum, & lædo jus, quod legatarii habent ad legata. Si bonà fide jam adiissem hæreditatem, non cogitans de probabilitate sententiæ oppositæ, possem juxta plures uti sententiã oppositã, & resolvere me non teneri ad solvenda legata, quia sum possessor bonæ fidei, & jam fortè jus unius læsum est, & est probabile, legatarios nullum habere jus, nihilominus probabilius videtur, quòd adhuc tenear solvere legata,

ta,

ra, vel dimittere hæreditatem, alioquin adhuc certò violabo vel jus hæredis ab intestato retinendo hæreditatem, vel jus legatariorum legata non extradendo.

C A S U S IV.

De Conscientia perplexa & scrupulosa.

DEodata religiosa multa iudicat esse peccata, que non sunt 4. super delicto confororis interrogata, timet delictum occultum fateri, ne detrahat; etiam timet negare, ne mentiatur 1. & quia etiam multum angitur super vita præterita, se scrupulosam iudicat, & in omnibus utitur privilegiis scrupulorum 5. peccata, de quibus non est omnino certa, non confitetur; conforaribus invidere, & de iisdem malè loqui vanos scrupulos æstimat. De confessionibus in iuventute factis multum anxia de his tanquam scrupulosa à Confessario non auditur ibid., & sæpè non absoluta, quamvis multa dubia afferat, ad communionem mittitur, 3. postea in multis verè scrupulosa, timet se peccare, quoties Confessario non inclinatur, omnes liberiùs secum loquentes de luxuria habet suspectos, in omnibus putat se egisse cum dubio, circa cogitationes impuras nunquam potest se resolvere: varios exquirat Confessarios, nulli tamen nisi proprio iudicio acquiescit 6. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit & qualiter obliget 1. conscientia perplexa?

2. Conscientia perplexa est dictamen, quo intellectus iudicat inesse peccatum utrique opposito,

sito, quorum tamen unum necessariò fieri debet, v. g. putas te peccare peccato mendacii & inobedientiæ, si Superiori te interroganti crimen occultum proximi non reveles; econtrà si reveles, putas te peccare peccato detractionis. Item putas te peccare, si die festo negligas Missam, & etiam, si auditâ Missâ negligas ægrotum. Primum tunc remedium est, ut, si possis, perplexitatem deponas, exquirendo aliorum consilia, consulendo libros, &c. Si enim possis deponere, & non deponas, peccas contra conscientiam agendo quodcumque ex oppositis, quia perplexitas est tibi voluntaria; si verò perplexitatem deponere non possis, elige, quod minus malum videtur; & si mala videantur æqualia, elige, quod vis, & non peccabis, quia malum non agis liberè.

2. QUÆR. II. Quid sit scrupulus, & quæ ejus radix?

R. I. Conscientia scrupulosa seu scrupulus est inanis apprehensio peccati, ubi non est, & hinc ortus timor atque anxietas; dicitur *apprehensio*, non iudicium aut dubium, quia, qui iudicat, vel practicè dubitat, aliquid esse peccatum, & tamen illud facit, peccat contra conscientiam. Econtrà scrupulosus licitè agit contra scrupulum, dummodo ut talem cognoscat & contemnat.

R. 2. Radix extrinseca scrupulorum est tentatio diaboli, ut bonum spirituale hominis impediatur, aut etiam permissio divina, ut anima magis purificetur, & in timore Dei solidetur: vel etiam, ut quis melius instruat, ut sciat compati, & suo tempore dirigere simili malo affectos. Radix intrinseca est ignorantia, superbia & pertinacia intellectûs nolentis prudentum consilio

filio

filio acquiescere, immoderatus timor omnis istius, quod habet speciem peccati, pusillanimitas, melancholia, &c.

QUÆR. III. Quæ sint signa & remedia scrupulorum?

R. 1. Signa scrupulositatis sunt, si quis sæpius cum inanibus dubiis redeat, si accepto prudentis consilio non acquiescat, sed varios consulat ac fatiget, stando tamen nullius iudicio, nisi suo, si anxietates internas ridiculis motibus & gestibus prodat, concutiendo v. g. caput, suspirando, frontem signando, &c. Si eandem actionem anxie nunc intermittat, nunc repetat, si apprehendat malum in eo, quod passim videt ab aliis probis hominibus fieri sine scrupulo, si faciat varias reflexiones circa innumeras circumstantias, si timeat ferme in quavis actione peccatum, & inquietetur continuo, nesciens prudentem suæ anxietatis rationem reddere, si temerè diffidat prudentiæ vel peritiæ Confessarii aut alterius, quem consulit, &c. Econtra pro scrupulosis haberi non debent, qui omnia mortalia & venialia etiam minima, imò & eorum suspicionem ex timore filiali student vitare, illi enim non scrupulosi, ut laxiores judicant, sed timorati vocandi sunt.

R. 2. Generalia scrupulorum remedia sunt 1. fervens oratio ad DEum, juxta illud 2. Paralip. c. 20. *Cum ignoremus, quid agere debeamus, hos habemus solum residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

2. Et præcipuè eligere, & constanter servare Confessarium probum & expertum, ejusque consilio contra quævis trepidantis propriæ rationis

D

argu-

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. 1.

argumenta cæcè obtemperare, & pro certo credere, non tantùm se tutò in omnibus Confessarium sequi posse, sed & debere, ne sequendo proprium iudicium se conjiciat in periculum corporis & animæ; oportet autem, ut Confessarius in dandis consiliis sit resolutus & cordatus, ne, dum ipse anxie procedit, in scrupuloso anxietates augeat, vel diffidentiam causet, nec permittat, ut pœnitens secum vel cum aliis multùm de scrupulis loquatur, sed potiùs eos tanquam nugas & ineptias blandè deridendo, sermonem abscindat, &, si præter scrupulos nil adferat, sinè absolutione ad communionem mittat.

3. Scrupulo se insinuanti in primis initiis aditum occludat, cogitationes ad alia divertendo; si pergat molestare, eundem contemnat, & audacter contra eum agat.

4. Sæpè recogitet bonitatem & amabilitatem Dei, *qui non vult mortem peccatoris, nec delectatur in ejus perditione, sentiat de Domino in bonitate, & cum scrupulosis non conversetur.*

5. In dubiis resolvat se pro libertate, nec iudicet aliquid esse mortale, aut se in mortale confessisse, nisi id certò deprehendat, nec confiteatur ea, quæ sunt dubia aut scrupulosa, sed tantùm ea, quæ manifestè peccata esse noverit, nec propterea exponit se periculo; tum quia potest & debet sequi regulas à suo Confessario vel homine docto præscriptas; tum quia cum tanto suo damno & periculo hærendi in perpetua anxietate non tenetur in majorem certitudinem inquirere.

6. Confessarius seridò, attamen discretè moneat scrupulosum suæ obligationis obediendi Confessario

fario

De Conscientia perplex. scrupul. § I

fario, scrupulos deponendi, proponendo damna & incommoda ex iis oriri solita. Nam destruunt valetudinem, attenuant caput, vitam sæpe abbreviant, hominem quandoque ad insaniam reddigunt, animam reddunt intricatam, desolatam, perplexam, quandoque desperabundam, confundunt intellectum, impediunt consolationes Spiritûs S., retardant alacre exercitium virtutum, sæpe totum hominem insignibus talentis præditum reddunt ad omnes functiones ineptum, & faciunt inutiliter consumi vires tam corporis, quàm animæ & tempus miserè perdi, ita quoad rem omnes. *Ad casum.*

1. Deodata judicans aliqua esse peccata, quæ non sunt, non habet scrupulum, sed iudicium erroneum, contra quod, si agat, peccat contra conscientiam, graviter vel leviter, prout iudicat se peccare, quam ob causam imprudenter se iudicat scrupulosam, quia etiam laxissimis conscientiis contingit habere iudicia erronea, scrupulus autem non est iudicium, sed apprehensio & timor peccati, ubi non est, ut patet ex dictis.

2. Ipsius Deodatæ non erat iudicare de propria scrupulositate, cum etiam viri prudentissimi sæpe in rebus propriis cæcutiant, sed oportebat eam desuper audire iudicium hominis probi & intelligentis, hinc malâ fide utitur privilegiis scrupulorum; non enim hoc omnibus licet, ideòque, si non habeat rationes probabiles, se peccata dubia vel non admisisse, vel esse confessam, tenetur ea confiteri juxta dicta *Cas. 2.*

num. 1 2.

3. Quòd invidiam & detractionem æstimet inanes scrupulos, est conscientia vincibiliter erro-

ronea, ideo enim hæc habet pro scrupulis, quia se temerè judicavit scrupulosam; deinde invidia & detractio ex lumine naturali cognoscuntur esse mala, ideoque eorum malitia vix invincibiliter ignorari potest.

4. Nec ex hoc præcisè judicanda est scrupulosa, quòd multùm angatur de vita præterita; sæpe enim homines, præsertim, qui fuerunt laxioris vitæ, meritò anguntur & dubitant, an ex pudore, malitia, aut negligentia culpabili aliqua peccata in confessione omiserint, an cum serio dolore & proposito ad confessionem accesserint, occasiones proximas remove, inimicis ignoscere, ablata restituere parati fuerint, &c. Hinc malè super his à confessario non auditur, non enim potest judicari scrupulosa, nisi aliquoties fuerit audita, & experienciâ constet, illam inanibus dubiis & anxietaribus divexari; aut, si dubia sint quodammodo fundata, pro quietanda semel pro semper conscientia ad confessionem generalem erit disponenda.

6. 5. Verè scrupulosa, quamvis timeat se peccare mortaliter, si confessario non inclinè, tamen non peccat, modò judicet esse scrupulum & ut talem contemnat.

6. Quòd liberiùs secum loquentes judicet esse luxuriosos, non est scrupulus, sed iudicium temerarium, potest enim contingere, ut quis in una materia sit scrupulosus, in alia nimis laxus.

7. Quòd circa cogitationes turpes & similes non possit se resolvere, an deliberatè consenserit, vel non consenserit; item quòd in omnibus putet, se egisse cum dubio, est signum veræ scrupulositatis, solent enim scrupulosi timere peccatum, ubi non est, & judicare, quòd egerint

egerint cum dubio practico, cum tamen fuerit
speculativum, & quia hoc illis vix unquam est
certum, semper possunt judicare pro sua liber-
tate, nec debent ejusmodi dubia confiteri, nisi
tam certi sint, ut jurare quasi possint, se pec-
casse mortaliter: nec sufficit, quod dicant, se
certo habuisse turpes v. g. cogitationes, iisque
fuisse delectatos, sed debent esse moraliter certi
se ejusmodi cogitationes voluntarie assumpsisse,
vel plene deliberate consensisse, & ut malas
cognovisse.

8. Inquirere novum & novum Confessarium,
est signum superbi & pertinacis intellectus nolen-
tis acquiescere alterius judicio: hujusmodi sermo
est inculcandum, quod, cum se ipsum præ spi-
ritus inopia dignoscere, minus juvare possit, &
curritando de uno ad alium, causa sit, quod
nullus miserum ejus statum perfecte cognoscat,
ideo ob pertinacem superbiam justissime hæc pa-
riatur, & omnino fiat incurabilis, nisi ex-
perti & probi viri (sicut ex charitate
propria omnino obligatur) ju-
dicio cæcè se submittat.

